

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassa postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 14 (226) UDINE, 1. - 15. OKTOBRA 1960 Izhaja vsakih 15 dni

Obračun starega in proračun novega provincialnega sveta za Furlanijo

Sestega novembra 1960 bomo dobili novi provincialni svet. Zato so dosedanja provincialni svetniki na seji dne 15. septembra pregledali, kaj je stari provincialni svet sploh napravil v štirih letih. Lahko je naštevati, kaj je provinca napravila v štirih letih: koliko cest so popravili in modernizirali po občinah v videmski provinci, koliko so dali za asistenco, zlasti za psihiatrični ošpedal, koliko je skrbela provincialna katedra za agrikolturo, da bi bolje in bolj moderno obdelovali zemljo. Polno reči in vendar nič. Vse kar je provinca napravila, ni nič zalego. Provinca ni mogla niti enemu Furlanu in Slovincu pomagati, da bi mu ne bilo potreba emigrirati.

Niso pa samo stari konsiljeri starega provincialnega sveta krivi, da velikanška večina ljudi sploh ni vedela, še manj pa občutila, da bi kaj napravili, tako da, bi se poznalo v standardu življenja v Furlaniji.

Glavna krivda, da ni mogel provincialni svet nič napraviti, pada na našo centralistično državo. Provinca namreč nič ne ukaže, nič ne more in zato nič ne pomeni. Dajo ji nekaj provincialnih taks, nekaj sovrainpost, da popravi drugo in tretje razredne ceste po občinah in še nekaj ošpedalov vzdržuje. To je v glavnem, na veliko povedano, vse kar provinca dela. Ali se sploh izplača za takšno majhno stvar držati provinco? Provinca je čisto navadna dikla prefekturo. Mimo gredo povodnji, potresi, kmetijstvo propada, industrije je nimer manj druge sosednje province prosperirajo, a naša samo gleda. Prav je, da je advokat Canadolin, ki zna dobro voditi provinco, namreč takšno ki je brez pomena in veljave, vsaj omenil, da bi moral ustanoviti čimprej Ente Regione; seveda bo moral biti takšen Ente s posebnim avtonomnim statutom, da bodo domači ljudje v furlanski provinci sami nekaj odločali in da bodo imeli za to dovolj velika finančna sredstva in ne samo nekaj palank.

Največ kar je provincialni svet napravil in kar smo mi furlanski Slovenci najbolj občutili je, da je ustanovil v provinci 20 institutov za profesionalno izobrazbo. Vso moško in žensko odraslo prebivalstvo mora iti v emigracijo in največ kar more dati provinca je, da dá polovico prebivalstva profesionalno izobrazbo. Če je ta profesionalna izobrazba prava, je vredna stotine in stotine milijonov lir.

Druga stari provincialni svet ni napravil, pač pa bi moral bolj energično nastopati, kadar se je šlo za podporo v elementarnih katastrofah. Pomoč, ki jo je provinca v takih primerih dajala, je bila le bolj simbolična.

Kakšno delo čaka novi provincialni svet?

Novi provincialni svet se bo moral bolj energično, z večjim heroizmom boriti za deželo, za regione s posebnim statutom.

Novi provincialni svet se mora zavedati da je na žalost pri danih razmerah centralno vprašanje emigracije, da vse kar dá emigrantom v profesionalnih šolah, v vplivanju na centralno zakonodajo glede emigrantov nekaj zaleže, nekaj pomaga, ker se tiče več kot polovice prebivalstva v Furlaniji.

Novi provincialni svet naj se ne boji protestirati z vso odločnostjo pri centralni vladi v Rimu, ko gre za interese videmske province, ker tudi najostrejši protesti niso nekaj antidržavnega, temveč le protest zanemarjene province, ki trpi zaradi provincializma in pa zaradi nekkih obzirov ali strankarske discipline.

Novi provincialni svet mora zahtevati, da bo imela videmska provinca vse tiste ugodnosti, ki jih imajo sosedne province ob meji glede olajšav na polju davčnih bremen, glede ustanavljanja svobodnih in industrijskih con.

Novi provincialni svet naj bo glasna tribuna za razpravljanje ekonomskih problemov, ki tarejo videmsko provinco, ki

Novi provincialni svet naj bo glasna tribuna za razpravljanje ekonomskih problemov, ki tarejo videmsko provinco. — Naj se ustvarijo na furlanskih tleh pogoji, da bi ljudje imeli delo doma. — Videmska provinca naj da Slovincem enakopravnost in jim zagotovi zastopstvo v provincialnem svetu.

je postala neke vrste tuja zemlja - sicer pod italijansko suvereniteto - toda ekonomsko in populacijsko tuja dežela delno pod Germanijo, Svico in drugimi državami, kjer živi večna furlanskega odraslega prebivalstva.

Novi provincialni svet naj zavrže stari frazarski, parolaiski patriotizem o »sacri confini« in glorioznih bataljah, in goji pravi resnični realni patriotizem, ki bo dal furlanskemu prebivalstvu avtonomno oblast v roke, da spravi Furlanijo spet v tako stanje, da ne bo več večina prebivalstva odvisna od tujih držav, ker bo treba ustvariti na furlanskih tleh življenjske pogoje za naše delavne moške in ženske.

Končno mora novi provincialni svet biti kos modernim idejam o socialni in nacionalni enakopravnosti, videmska provinca ne sme kot dosedaj korakati idejno za afriškimi in azijskimi državami,

Kaj pričakujemo od volitev v nove občinske svete in provincialni svet 6. novembra 1960

Proporcionalni sistem omogoča Slovincem, da dosežejo poslance v provincialnem svetu, ako se vežejo na eno izmed demokratičnih strank, ki priznava pravico Slovincem, da imajo svoje zastopnike v provincialnem svetu.

V dosednji razdelitvi na 24 kolegijev smo živeli Slovenci v videmski provinci v petih volivnih kolegijih: V pontebanskem kolegiju, kjer žive kanalski Slovenci in Rezijani v huminskem kolegiju, kjer so Slovenci samo v vasi Flejpan, v tarčentskem kolegiju, kjer sta dve slovenski občini Brdo in Tipana ter narodnostno mešana občina Neme, v čedajškem kolegiju so narodnostno-mešane občine Ahten, Fojska, Tavorjana in Prapotno z več tisoč Slovinci in končno kolegij Špeter-Povoletto, v katerem je sedem čisto slovenskih občin: Špeter, Podbonesec, Grmek, Sovodnje, Dreka, Srednje in Sv. Lenart.

Nikdar, odkar obstoji sistem provincialnih svetov nismo dobili svojega človeka v provincialni svet. Provincialni sveti sicer nič ne morejo in vendar niso

ki so se komaj osvobodile, ampak mora dati Slovincem v Furlanski Sloveniji in Kanalski dolini enakopravnost, to je svobodo, da bodo, ker so Slovenci, enaki pred zakonom.

Novi volivni zakon o administrativnih volitvah ne prinaša, za naše občine, ki so vse daleč izpod 10.000 prebivalcev, nič novega, ker veljajo nove demokratične odredbe o proporcionalni izvolitvi kandidatov samo za velike občine, pač pa veljajo nove demokratične odredbe za izvolitev v provincialni svet. Za nas Slovence je važno, da imamo možnost dobiti v provincialni svet ljudi, ki bodo izvoljeni iz volivnega koeficienta, potem ko bodo določeni izvoljeni kandidati za 24 kolegijev. Pri letošnjih volitvah namreč ne morejo za videmsko provinco ponovno teritorialno določiti vseh predpisanih 36 kolegijev in bo ostalo zaenkrat 24 kolegijev, ostalih dvanajst pa bo izvoljeno iz volivnega koeficienta.

nikdar italijanske partije dovolile, da bi prišel v ta ubogi provincialni svet en sam čisto slovenski svetnik, čeravno imajo po svojem številu manj pravico. Imamo v svoji zgodovini pod Italijo samo eno izjemo - Ivana Trinka, ki je bil izvoljen še pred prvo svetovno vojno v provincialni svet.

Kakšne pa vendar so te tako imenovane italijanske demokratične stranke, ki niso niti po zadnji vojski dopustile, niso poskrbele, da bi prišel vsaj eden član slovenske narodne manjšine, priznane po uradnih ljudskih štetjih italijanske države, v nepomemben provincialni svet.

Po zadnji vojski je prevladovala v petih volivnih kolegijih, kjer žive Slovenci, demokratična stranka. Koga je postavljala demokratična partija slovenskim volivcem - kakšnega starega generala, ki ga je dobila neke iz desnih svojih elementov in ki ni vedela kam z njim ter ga je vsilila slovenskim volivcem. Vsi kandidati krščanske demokracije v povojnem času so bili ljudje, ki ne znajo jezika svojih volivcev, bili so samo takšni

kandidati, ki niso na nobenem zborovanju, v nobenem razgovoru z volivci govorili po slovensko, v jeziku svojih volivcev. Kdor ne spoštuje jezika, običajev narodnosti, razpoloženja svojih volivcev, ne spoštuje niti materialnih njihovih interesov. In res, kaj so nam dali v petnajstih povojnih letih, provincialni svetniki, državni poslanci in senatorji, ki smo jih volili? V kakšnem položaju smo: Vsi bežijo od doma, in doma propada še tisto staro in slabo, kar je bilo v zemlji in hramih.

Naša zahteva je, da mora priti v provincialni svet naš čisto pravi furlanski Slovenec, ki bo vzdignil glas za obrambo

Kje in kako naj študiramo naše študente

Dobro je, da imamo mi furlanski Slovenci vsaj nekaj šolskih otrok po raznih šolah od Cedad do Vidma in od Gorice do Trsta, in ne samo po naših šolah tu okoli naših vasi. Dobro je zaradi tega, ker če ne bi bili, kakor pravijo popolnoma prav naši stari, sami kastroni. Kaj če priti drugega iz takšnih šol kot so pri nas, kot kastroni. Imamo fine hrame, velike in čisto nove za naše elementarne šole, imamo fine, še preveč fine učiteljice, ali kaj to pomaga, ko pa v teh šolah nobeden ne uči, kakor zahteva moderna pedagogika. Pri nas se sploh ne uči.

Ze nekaj let hodijo naši študenti na državne italijanske šole s slovenskim učnim jezikom v Trst in Gorico. Tam se dobro učijo in marsikaj naučijo.

V Špetru imamo fabriko-šolo, ki dela učitelje. Ta artikel ne gre več in zato imamo nekaj sto učiteljev iz vseh naših vasi, ki nikoli ne bodo učili.

Kdor gre v Videm ali Cedad samo, da konča licej ali classico ali scientifico, je že vseeno ali pa v Gorico ali Trst, tudi ne bo dobil službe; tudi za ragionerja, če gre študirat, bo težko prišel do kruha.

Kdor gre na kakšno komercialno šolo v vsa štiri mesta kamor hodijo naši študenti, tudi ne bo dobil službe, ker tiste

bo naših narodnih in materialnih interesov. Komur ni mar za naše nacionalne interese, temu ni mar niti za naše materialne koristi.

V provincialnem svetu mora biti naš človek, da bo povedal, skupaj z drugimi zastopniki Furlanije, da je samo v avtonomni deželi (regione) naša rešitev.

Zelimo take provincialne svetnike, ki bodo povedali vladi, da italijanska vlada s tem da dopušča emigriranje, odpoveduje temu ljudstvu, da izgublja nad njim pravico, da se njena suvereniteta nad njimi rahlja.

Ne smemo več voliti stranke, ki nas je spravila v sedanje stanje, ampak takšne, ki bodo delali, da bomo imeli dela v domačih krajih, da nam ne bo treba emigrirati in da se kot Slovenji ne bomo čutili zapostavljeni.

račune, ki jih imajo naši botegarji, jih sami napravijo na pamet v glavi in če treba na škodo nas konsumentov.

Če pa naši študenti gredo ne samo na srednjo šolo, ampak tudi na univerzo, če

Obveščamo vse čitatelje, da bo prihodnji teden slavil naš list svojo 10. obletnico. Ob tej priliki bo jubilejna številka izšla na več straneh in bo bogato ilustrirana. Dopise pošljite najkasneje do 10. t. m.

gredo naši puobi študirat industrijske šole v Gorici in Trstu, jim služba ne uteče.

V Gorici in Trstu imajo naši slovenski bratje prav lepe konvikte-dijaške domove. kakor to oni lepo pravijo, ker so res pravi domovi za naše otroke. Dajte jih v te domove, ampak naj študirajo praktične obrtne in industrijske šole ali pa naj se tam učijo kakšen meštir in stanujejo v naših konviktih.

Pred kratkim, ko so imeli svojo asambleo v Gorici in tudi poprej v Trstu, ko so doprli tam nov moderen konvikt, ki ga tako finega nima Videm, smo videli, da je tam v praktičnih šolah in teh domačih konviktih bodočnost naših otrok.

Nobena naša vas ne sme biti brez kakšnega našega študenta v slovenskih konviktih v Gorici in Trstu.

Stanovanjska in druga izkoriščanja italijanskih delavcev v Švici

V socialdemokratskem švicarskem listu »Freie Innerschweiz« z dne 25. avgusta 1960 smo brali kako v mestih Biel, Burgdorf, Lucern in drugod izkoriščajo fabrikanti in hišni lastniki uboge italijanske delavce, med katerimi so tudi naši ljudje: Samo posteljo računajo od 50 do 100 frankov mesečno. V Bielu je fabrikant Hans Aeberhard dajal v najem enosobna stanovanja brez kuhinje, slaba in zamazana. Zaradi slabih stanovanj so pri nekaterih italijanskih delavcih ugotovili švicarski zdravniki tuberkulozo in jih poslali takoj v bolnišnico. V Švici dela okoli 200.000 delavcev iz Italije. Socialistični list nastopa proti temu, da se najdejo Švicarji, ki zmerjajo italijanske delavce z besedo »Tschinggen« (čingen), v liste dajejo oglase za stanovanja, v katerih je rečeno, da ne »sprejemajo italijanskih najemnikov« Italiener unierwünscht, v nobel restavracijah nočejo postreči italijanskim gostom. Poleg tega jih pa še izkoriščajo s strahovito dragimi afiti za navadne luknje. Dobro je, da je v Švici polno ljudi posebno v socialističnih krogih, ki nastopajo proti temu. Naši ljudje naj vedo, kdo jih zagovarja v Švici in s kom morajo doma in v Švici držati.

MOTIV IZ NAŠIH SENOZET: PRI SPRAVLJANJU SENA

Iz Rezjanske doline

Pred nedoumim je prišla iz Avstrije v našo dolino skupina filologov, da so proučevali naš dialekt. S seboj so imeli magnetofon in so registrirali govorico v skoraj vseh vaseh naše doline. V nekaterih krajih so registrirali tudi naše pesmi.

Ker je toliko zanimanja za naš jezik in za našo folkloro bi bilo prav, da bi komun na kak način to podpirali. Naj bi poskrbel za reorganizacijo domačih godb in za folklorne skupine. Pred leti je ta zadnja nastopala po raznih krajih Italije in v inozemstvu, zadnje čase pa se je kar nekam razšla in ni več čuti o njej.

Vedeti je treba tudi to, da folklor zelo privablja turiste in to bi bilo za nas kot nalašč, saj je naša dolina že znana kot turistična točka. Komun bi moral na vsak način ustanoviti turistični odbor, ki bi se zanimal izključno za te naše domače posebnosti.

Gorjani

Vsi konsilirji našega komun so dali dimižjoni, da bi lahko judje obnovili 6. novemberja komunske administracije. Tej ke te znano, v našem komun smo votali administracijo pred dvema leti

anu bi poteku rok za nove komunske administrativne votacioni šele čez dve leti. Zato ke so dali vsi konsilirji dimižjoni, prefektura je morala razpisati votacioni za 6. novemberja, tej u drugih komunih.

Kako bo potekle votacioni ne vjemô, zaki je zlo malo judi par kiši. Vsi hodijo na djelo stagional anu se bojo uar-nil šele oku vjenahti. Votantov je ta domah samo 500-600 u cjelem komun, kar se pravi polovico.

PROSNID

Končno bojo u kratkem odprli kantir za popravit' cjesto, ke na veže vas s Subidom an Ahtnom. Cjesta na je zlo slaba, zaki že dosti ljet jo nobedan ne popravlja. Tipanski komun je ni têu, zaki ni usa na njegovem teritoriju, ahtenski pa se ni têu brigat' za gorske vasi. Sedaj se je usmilila ubogih gorjanov provincija an bo dala soude za kantir.

Nova šuola v Kravarju zaprta

Komun muora še plačat imprezi pol milijona lir

V tjem zadnjem momentu, u momen-tu, ko so se usê šuole u njestih in vaseh pounile s šuolarji, smo zvjedali, de otrokom u Kravarju ni bla dana ta sreča. Kar so šuolarji s svojimi maeštrami paršli od maše in se zbral pred novo šuolo, de bi jih potlê razdelil po razredih (classi), so zvjedel, de impreza, ki je zgradila novo šuolo, nejče konsenjat ključeu, zaki ni bla še plačana.

Šuolo je dau zgradit komun s pomo-

DOPISUJTE V NAŠ LIST

Poročajte nam, kakšnega razpoloženja ste pri vas!

Kaj se vse pri vas dogaja?

Ako je pri vas kaj napredka, v čem je ta napredek viden?

Kakšno je pri vas politično, kulturno in gospodarsko življenje?

Kakšne so pri vas socialne razmere?

Ali se je pri vas v zadnjem času kaj izjemnega pripetilo?

Kako kaže letina?

Kje so vzroki, da so bili pridelki pičli?

Ali bi jih mogli s pravočasnim in pravičnim delom odpraviti?

Kaj bi vi v svojo in splošno korist svetovali, da se v prihodnje stori?

Grmek

Na zadnjem komunskem konseju so sprejel sklep, de ne bo več konzorcija za uzdarževanje cješte, ki teče po dolini do Hlodiča, zaki je pasala provincial. Takuô bo imeu komun sada nekaj milijonu lir manj strošku na ljetu. Potlê so imenoval za člana (membro) komižjoni za dodelitev ljudskih hiš (case popolari) Izidorja Predana, ki je tud komunski konsilir.

Za uravnovesit (kriti deficit) komunsko bilanco so delberal zaprosit državi posojilo 3.000.000 lir. Za vodovod v Rukinu so sklenil kupit 1400 metru cevi (tubi), zaki prejšnje cevi so stare in so zgubljale vodo.

Je bluô tud ačertano, de naš komun ima še 48.000.000 lir douga za javna djela, ki jih je naredu v zadnjih desetih ljetih.

TAVORJANA

Dne 6. novemberja bomo imjel volitve (elezioni) an komun je že zbral kraje, kjer bojo volišča (sezioni elettorali). Volivci (elettori parve sekcije (Tavorjana) bojo volili (votali) u šuoli u Tavorjani - aula A; druga sekcija (Mažerole an Drejan) u šuoli u Mažerolah; trečja sekcija (Tojan - Prestint - Montina) u Montini št. 2 par Moro; četrtá sekcija (Kanalut - Kosta - Ronke) pa u šuoli u Tavorjani - aula B.

Iz doline Krnahte

Prejšnji tjeđan so napejali telefon še u Krnahto anu Debeleži. Do anjelê so imjeli najbližjo telefonsko kabino u Viskorši, kar te bo zlo škomudo posebno pozimi, zaki na je pot douga anu slaba anu judje so muorli zgubit' pouno časa za jeti ali dati 'no telefonado. Telefon u Krnahti so postavili u Kajzelovi oštariji, u Debeležu pa par butehi. Komun te koštalo to djelo 700.000 lir. Anjelê no majo' usê vasi tipanskega komun telefona, le Brezje so šnjê brez njega.

SV. PETER SLOVENOV

Par nas je zlo živahna volivna kampa-nja. Posebno demokristjani letajo sem in tja na jago za imjet uplívne kandidate na listi. Za provincialni konsêj se je v zîčetku zdjelo, de bojo dal na listo znanega generala Olivieri, saj zanj so hodil po vaseh pobjerat podpise, toda videmska demokracija kristjana ni tega sprejela. Nemjesto njega so potlê zbral Brollo-Sellanova, ki je iz Vidma in je že provincialni konsilir za naše doline. Zdi se pa, de tud ta ne bo na listi, zaki čê-jô dat naš volivni kolegij advokatu Candolini-ju, de bi mu zasigurali izvolitev, zaki naš kolegij daje v videmski provinci najvišji procent glasov (votov) demokraciji kristjani.

Utana

Ze smo pisal kakuô je par nas težkuô zavoj slabega vodovoda (akvedota) sada pa zgleda, de so se nas le usmilil. Na zadnjem komunskem konseju je paršlo na red tud naše uprašanje. Sklenil so, de bojo vodovod rinfôrčal in takuô bo zadost vode tud u poljetnih mjesich.

Potardil so tud prožet za vodovod u Ušivici in Zabrudu.

Brezposelni (disoccupati) komaj čaka-jo, de bi začel z djeli, zaki takuô' bojo zaslužil kajšno lîro še pred zimo, saj u tjem ljetnem času imajo familije use pouno potribinj, posebno ljetos, zaki so tud pardjelki slabi zavoj hudih ur.

Črneja

Cez dan mjesac bojo Uahti (Vsi sveti) anu nahordali se bomo usjeh naših ran-kih. Lani je biu semetjerih zlo malo oljepšan na ta dan, zatuô' pa mamo se nahordati, de ga že anjelê počistimo anu prevedajmo za rože. Anjelê zgleda tej 'na zapuščena njiva anu tuô to ne onora vas, posebno čê ve pensamo, ke tle no počiva dosti padlih u uêri za li-berat. Za onorati tele na bi prevedale škuole, tej ke no djelajo po svjetu. To sa vjê bi muoru še komun no mar več interesamenta pokazati za te zadnje počivala nas usjeh. Cas bi biu, de bi se pokomodal vrata anu mjer oku semetjer-eha.

Tipana

Mjesca avošta te bo' u našem komunu takolê demografsko gibanje (moviment) judi:

Rodili so se: Vazzaz Enzo. Umarli so: Blasutto Marjana, Simiz Jožef, Cormons Amalija anu Michelizza Marija. Porôčili so se: Giulio Melissa z Lauro Filipiê iz Prosnida; publikou pa se je Silvano d'Andrea iz Rigolata (Karnija) anu Antonija-Marija Kos. Paršlo te u komun 8 judi, iz komun te jih pa šlo 7.

Srednje

Tele dni so par nas odparli nov kan-tir djela, de bojo napejali v vas nov vo-dovod (akvedot). Tisto djelo bo koštalo 1.400.000 lir. Stari vodovod ni daju za-dost vode in tud slaba je bla, sedaj pa bojo zajeli vodo iz potoka Bulica, ki je zdrava in tud dost jo je vse ljetu. Djelo bo končano prihodnjo pomlad.

V našem komunu so že predstavili li-ste kandidatov za prihodnje administra-tivne volitve, čeglih so imjel cajt za tuô do 12. oktobra. Poleg obîčajne liste demokristjanov so predstavili tud listo »Coltivatori Diretti«, ki je, kot znano, demokristjanskega karakterja. Zgleda pa, de ljudje njeso kontent, de bi imjel ko-mun u rokah samo demokristjani in so za tuô, de bi se napravila še ena tretja lista, to je kvalificirana opozicijska. Za to zadnjo sicer nimajo elementov, zaki se nobeden ne upa kandidirat na tej li-sti. Par nas se še dogaja tuô, de čê kdo izrazi drugačne ideje kot so demokri-stjanske, je podvržen vsakovrstnim pri-tiskom.

Koliko je točno emigrantov?

Nikdar ne vemo točno ne mi, ne drugi listi v provinci, niti v samem provincialnem svetu, koliko je vsako leto v posamezni občini emigrantov, koliko permanentnih, stalnih in koliko sezonskih (stagionali). V Rimu se celo državni sottosegretario za emigracijo on. Storch je jezi ker nima »Istituto centrale di statistica« točnih podatkov in ker ne loči v vseh podatkih stalnih od sezonskih emigrantov.

Vsi pišejo, kako odhajajo ljudje s hribov, kako »si spopola la montagna« toda številke ne ve nobeden povedati. Nikjer ne moreš zvrediti podatkov koliko ljudi je šlo lani v emigracijo iz ene posamezne občine. Iz Karnije odhajajo ljudje, toda koliko jih gre, ne ve v Karniji nihče. Tako velja tudi za našo Furlansko Slovenijo. To je škandal, da ni mogoče dobiti številk, koliko ljudi odhaja iz vsakega posameznega kraja. Le tako, čê bomo videli leto za letom, koliko ljudi odhaja, bomo lahko mi, oblasti, stranke, sploh vsi lahko delali načrte, kaj je treba napraviti. Število emigrantov ni nobena državna tajnost in bi morali biti uffici di lavoro in občine še zadovoljne, da jih kdo sprašuje po njih.

Imamo točne podatke za emigracijo v naših občinah v letu 1952. Evo jih!

Ime občine	Evrop. ali začasna emigrac.	Tranzo-ceanska emigrac.	Skup.
Speter	236	30	266
Podbonesec	75	27	102
Sovodnje	355	4	359
Sv. Lenart	275	40	315
Grmek	370	38	408
Srednje	340	39	379
Dreka	380	45	425
Prapotno	175	17	192
Tajpana	450	250	700
Brdo	456	44	500
Skupno	3112	534	3646

NARODNO MEŠANE OBČINE

Ime občine	Evrop. ali začasna emigrac.	Tranzo-ceanska emigrac.	Skup.
Fojda	368	466	834
Neme	1.200	850	2.050
Centa	1.970	1.225	3.195
Ratenj	700	985	1.685
Ahten	400	100	500
Montenars	200	343	543
Tavorjana	450	40	490
Skupno	5.398	4.000	9.407

Osem let je od takrat in skozi osem let so številke naših emigrantov, kar

naprej rase, posebno še zato, ker so začele hoditi v emigracijo še žene.

Največ emigrantov je v zahodni Furlanski Sloveniji, v občinah Tajpana in Brdo ter v Nemah in Centi, v Nadiških dolinah pa v hribovskih občinah: Grmek Srednje in Dreka, manj pa v Spetru, Podbonescu in Prapotnem.

GOSTOTA PREBIVALSTVA (DENSITA' DELLA POPOLAZIONE)

Po zadnjem ljudskem štetju (censimen-to) so pri nas najbolj gosto naseljeni ljudje v Spetru, Dreki in Grmeku, najmanj pa v Brdu in Tajpani. Da je najbolj gosto naseljeno ljudstvo v Spetru je razumljivo, ker je v dolini tik okoli Nadiže več dobre zemlje. Bolj težko je za ljudi v Dreki in Grmeku, da je tam toliko ljudi na gstem, ker je v brijegih slabša zemlja in morajo ljudje emigrirati, ker res nimajo od česa živeti.

Vsi vemo, da je v zahodni Furlanski Sloveniji slabši svet, sama skala in rob. Tam so zato bolj redko posejani ljudje in se morajo izseljevati, ker ne more ta prod preživeti ljudi.

Število emigrantov iz Furlanije

V letu 1959 je bilo skupno 24.088 emigrantov iz videmske province in sicer: 7.220 stalnih in 16.868 sezonskih. Poleg tega je šlo v emigracijo še okoli 8.000 ljudi na svojo roko, ki se niso obrnili na noben urad za delo, ampak so si pomagali z osebnimi zvezami, preko svojih prijateljev in znancev, ki so že bili v emigraciji.

Kot Karnijeli imamo tudi mi Slovenci iz Furlanije več emigrantov kot ostali deli Furlanije, ker je Furlanska Slovenija bolj pasivna, bolj »zona depressa« kot vsi drugi kraji v Furlaniji.

Največ stalnih emigrantov imamo v Evropi v Belgiji in Franciji, največ sezonskih delavcev pa v Švici in Germaniji. Kajpada gre dosti naših ljudi v emigracijo ne da bi imeli »contratto« ali pa da bi jim »Ufficio del Lavoro« poskrbel delo.

VIZONT

Komun se nejče kapiti kako perikuloz-na na je ta cjesto, ke na veže našo vas z dolino. Prej ali potê na se čê narditi kaka nesrenča, zaki to nje majed-nega mjera ali ringijere, ki bi zauarva-la cjesto. Te rat narditi 'dan paš par kraju anu žej to se stoji nad globino čentenarje metrou. To djelo to ne bi koštalo tekaj, judje bi se pa le buj sigurno uožili.

Sadni kis

Nekateri mislijo, da je za kis najboljše tisto sadje, ki je najbolj kislo. Ravno nasprotno, bolj sladko je sadje, boljše bo kis. Najbolj se alkohol pretvarja v ocetno kislino, če je tekočina primerno topla 25° do 30° C. Kis delamo iz navadnih hrušk ali jabolk, tudi lesnik in drobnic. Sveže tropine za kis najprej zdrobimo in še enkrat premelujemo v primerne kadi, jih zalijemo z gorko vodo, a ne preveč, toliko da so tropine pokrite. Da se ne vzdigujejo, jih pokrijemo z deskami in obtežimo s kamenjem, kakor kislo zelje. Čez nekaj dni, ko voda potegne sladkor, tropine sprešamo in tekočino dememo kisat. Čez nekaj tednov (4 do 5 tednov) je kis narejen. Slab kis zboljšamo, če mu dodamo malo žganja. Shranimo ga v kleti v sodčkih ali dobro zamašenih steklenicah.

Za družino, ki ni velika, naredimo kis tako, da v posodi (lonec, škač) naribamo razne sadne odpadke (lupine, obrez-

Za našo gospodinjstvo

Sadje v shrambi

Kakšen prostor je najboljši za shranjevanje sadja? Primerna toplota je najvažnejši činitelj, ki vpliva na trpežnost sadja čez zimo. Najprimernejša toplota za sadne shrambe je med 1 in 5 stopinj Celzija. Toplota ne sme nikoli pasti pod 0 stopinj, ker bi v tem primeru sadje zamrznilo. Boljši je malo bolj vlažen (umido) prostor, kakor pa preveč suh, a prevelika vlažnost ne sme biti, ker sadje rado gnije.

V shrambi mora biti red in čistoča. Drugih stvari, posebno takšnih, ki imajo duh, ne smemo hraniti skupno s sadjem. Prostor mora biti tako urejen, da je možno zračenje.

Shrambo pred uporabo očistimo. Vse lesene dele dobro operemo z vročo vodo, kateri smo dodali sode. Stene v shrambi prebelimo z apnenim beležem, kateremu smo dodali 2% modre galice. Po končanem čiščenju prostora znesemo umito in dobro posušeno leseno opremo, nato zapremo okna in vrata in shrambo zažveplamo tako, da zažgemo 20 gramov žvepla, koliko ima prostor kubičnih metrov prostora. Čez dva dni shrambo prezračimo.

Zimsko sadje odbiramo, ko je na drevesu zrelo. Ne smemo ga obrati preveč zgodaj, ker ravno pri koncu zorenja dobi največ sadkornja, barve in arome. Tudi voščena prevleka se poveča in s tem trpežnost sadja.

Če ne vemo kdaj je sad zrel, ugotovimo to tako, da ga zasučemo in pridvigujemo; če se pecelj lahko odtrga od veje, je sad zrel. Pri obiranju pazimo, da ne odtrgamo voščene lupinice, da sadja ne obtočimo in da pecelj ohranimo cel.

Obrano sadje presortiramo. Vse malo-vredno, slabo, poškodovano in nagnito odstranimo. Kakovostne sorte vlagamo na police v shrambi, da imamo vedno pregled preko sadja. Paziti je treba, da je sadje zloženo tako, da lahko zrak kroži med plodovi. Tudi v papir zavito sadje, vloženo v zabojke (kasse) se dolgo obdrži.

ke). Te zalijemo s toplo vodo, da je lepo pokrito, toda ne preveč. Posodo zavežemo s platneno cunjjo in postavimo na gorak prostor v izbi, kuhinji ali na peč. Sadje se skisa čez 5 do 6 tednov, nato sok precedimo skozi prt. Ko se očisti, ga spravimo v steklenice, ki jih dobro zamašimo. Slabemu kislu dolijemo malo dobrega kisa. V hladnih prostorih kisa ne delamo. Vedeti je treba tudi to, da se kis v nezamešeni posodi na tistem prostoru hitro spremeni v smrdljivo brozgo.

Kaj bomo delali tale mesec

NA POLJU začnemo in tudi končamo s setvijo pšenice. Sejati jo moramo v dobro pripravljeno zemljo. Nucajmo zdravo in dobro razvito seme. Pšenico pa je treba pred setvijo razkužiti (dizinficirati). To se pravi, da moramo na semenu uničiti vse kalle bolezni. Razkužilo (disinficirano) lahko kupite v vsaki agrarni trgovini. Ta mesec bomo pospravili tudi koruzo (sjerak). Že na njivi odberemo storže za seme in jih spravimo v tak kraj, da ne pridejo do njih miši.

Ne puščajmo na njivi koruznice, ker imamo od tega dvojno škodo: segnje nam fuoter in zaredijo se razni škodljivci. Okužena stebila zažgimo kar na njivi. Ta mesec spravljamo tudi repo, korenje in zelje. Za pridobivanje pesnega, repnega in korenjevega semena jemljimo najboljše, srednje debele, pravilno rase sadeže in jim obrežimo listje tako, da ne ranimo srca. Shranimo jih na suhem v kleti in jih potaknemo v pesek. Tudi za pridelovanje zeljnega semena odberimo pravilno razvite rastline s srednje debelimi in jih na suhem v kleti vsadimo v zemljo.

Njive, ki jih mislimo posejati, globoko preorjimo. Po travnikih odstranjujemo kamenje, uničujemo mah in poravnajmo krtine. Gnojimo jih s kompostom in gnojnicjo.

V VINOGRADU po trgatvi vinike okopljimo, da uničimo škodljivce. Konec oktobra moramo sušoh cepljenje vinik zagrniti preko cepljenega mesta. Stare vinograde začnimo gnojiti, z obrezovanjem počakamo, da listje odpade. Ponekod vinike po trgatvi še enkrat poškopre.

V KLETI pazimo, da ne pustimo zraku dostopa h kipečemu vinu. Če smo pri trgatvi ločili zelene in gnile jagode od zdravih in zrelih ter smo v kleti uredili vse, bo vino zdravo in brez napak.

V SADOVNJAKU začnemo drugo polovico oktobra s presajanjem. Ovitimo drevje z lepilnimi pasovi. Odstranimo vse nepotrebne veje in po možnosti drevje poškoprimo z močno raztopino modre galice. Če nimamo drugega gnojila, zalijmo drevje vsaj z gnojnicjo, kateri dodamo na 100 litrov 2 do 3 kg superfosfata in 2 do 3 kg 40 odstotne kalijeve soli. Ko nastopi slana, nehalno goniti živino na pašo, da ne pride do napenjanja in pri breji živini do zvrženja.

Pripravite posodo za trgatve

Preden nameravate začeti s trgatvijo, je nujno potrebno, da posode dobro pregledate. Gospodar naj si vsaj teden pred trgatvijo ogleda svoje vinograde in izračuna količino (kvantiteto) belega in črnega grozdja, ki ga je pridelal. Na podlagi tega mora pripraviti zadostno posodo. Pri tem mora dobro paziti, da bo

vsa posoda v dobrem stanju in popolnoma zdrava. Posebno je važno, da so kipele kadi in vinski sodi dobro očiščeni in brez duha. Vinogradnik naj se zaveda, da slaba posoda lahko pokvari najboljše grozdje in vino. Nasprotno pa je mogoče dobiti iz nepreveh nagnitega in odbranega grozdja razmeroma dobro vino, če z grozdom pravilno ravnamo pri kipenju in hranimo vino v popolnoma zdravih in dobrih sodih. Priporočljivo je tudi, da se vinogradnik posvetuje glede sodov s strokovnjakom.

Zvinoreja

Če se krava ne poja

Pri jalovosti krav in telic, če jalovost ni v zvezi z boleznijo, priporočamo sledeče sredstvo: večji zaboj (kišto) napolnimo z dobro in vlažno (umida) vrtno zemljo, v katero vsujemo oves ali pšenico 2/3 seme kali, poleti pri navadni zračni temperaturi, pozimi pa postavimo zaboj na toplem prostoru. Od vzklilih kalčkov damo kravi ali telici, ki je sicer spolno zdrava, ki pa se ne poja ali pa ima tako tiho pojatnost, da je ne opazimo, dnevno po eno pest. V teh kalčkih se nahaja namreč vitamin E, ki vzbuja spolni žar. Pri teh in drugih motnjah oploditve če niso posledice obolenja spolov, priporočamo tudi izpiranje nožnice s prav toplo raztopino jedilne sole (soda bikarbona). Voda naj bo gorka 45° do 50° C. V en liter gorke vode raztopimo 1 žlico jedilne sode in s to raztopino izperemo nožnico krave ali telice dve do tri ure pred skokom. Da mora biti vse lepo čisto se razume. Ta postopek nam nudi večjo garancijo za oploditev, ker toplota vode nadraži ženska spolovila k boljši sprejemljivosti.

Žitni žužek (calandra)

Poleg žitnih moljev ima pšenica in žito na kašči še enega hudega sovražnika, in sicer žužka (calandra ali punteruolo del grano). Podoben je trtjonu na trtah (na vinikah), le da je bolj majhen. Dolg je 3 do 4 milimetrov in je temnorjave barve. Zimo prežene v prašnih kotih, v razpokah in luknjah. Spomladi se samica oplodi in začne nesti jajčka: v ta namen zdolbe v zrno luknjico, v katero položi eno jajčece. Po 8 dneh se iz jajčka izvali črviček, ki se zarije globlje v zrno in ga začne razjedati, dokler je v njem kaj moke. Med tem je črviček dorastel in se v prazni luščini zabubi in potem zleze že gotov hrošček, ki se naprej plodi. V enem letu sta dva ali trije zarodi.

Kako ga uničimo? Od žitnega žužka povzročena škoda je zelo velika, če ne uničimo že prvega rodu. Uničimo ga s tem, di dobro očistimo shrambe in pri-mešamo med zrnje po 100 do 120 gramov prahu Gegy 33 na vsakih 100 kg zrnja. Ta prašek se dobi v vsaki agrarni trgovini.

Katera je mlada kokoš

Zlo težko je ločiti mlado kokoš od stare in zato vam povemo nekaj znakov za jo prepoznati.

Mlada kokoš ali petelin ima: lepe, gladke bledosive ali rumene noge, in komaj vidne ostroge.

Stara kokoš ali petelin ima: puste, hrapave noge in dolge ostre ostroge.

Mlada pura ali puran ima: gladke rdečkastosive, mehke noge in prav mlade ostroge.

Stara pura (dindija) ali puran ima: puste, hrapave noge in večje ostroge.

Mlada gos ali raca ima: bledorumen, mehak kljun, mehke in tudi bledorumenke noge.

Stara gos ali raca ima: oranžnorumen kljun in noge.

Po teh znakih lahko ločite mlado žival od stare.

OLIVNO OLJE bomo preizkusili takole: v kozarec, kamor smo vili za žlico olivnega olja, pri-mešamo nekaj kapljic kisikove vode (acqua ossigenata). Če bo olje dobilo zelenkasto barvo je pristno olivno olje; če bo postalo živordeče je olje iz sezama, če pa bo postalo roza barve pa je semensko olje.

Ni prav...

...preveč hiteti s spravilanjem zelenjave za zimo. Šele konec oktobra je čas za to. Čim dlje moremo pustiti zelenjavo zunaj, boljše je.

...spravljati zelenjavo v mokrem, deževnem vremenu. Spravljamo jo, če le mogoče, v lepem, vetrovnem vremenu in popoldne, ko je izginila rosa.

...spravljati vso zelenjavo v shrambe. Kar je za mrz neobčutljivo, naj ostane zunaj, kjer se dosti boljše ohrani kot v kleti.

...spravljati za zimo preveč zrelo in staro zelenjavo. Take rastline niso trpežne in se hitro pokvarijo.

...pustiti izpraznjene grede zapuščene

čez zimo. Takoj v jeseni jih je treba pognojiti in globoko prekopati zemljo ter jo pustiti v kepah.

...odlašati gnojenje na pomlad. V jeseni pognojeno zemljišče je dosti bolj rodovitno kot spomlad gnojeno, ker se hlevski gnoj čez zimo v zemlji predela in razkroji.

...odlašati gnojenje z apnom. Za to je pozna jesen najugodnejši čas. Suho vreme in takojšnje podkopavanje je nujno potrebno.

...sejati nerazkuženo seme. Sejmo samo zdravo in dobro razvito seme. Samo tako bo lahko dobro prezimilo in dobro obrodilo.

R. O.: Kanalska dolina in njeni slovenski prebivalci

Vas šteje le 25 hiš z nekaterimi gospodarskimi poslopji, od teh jih je nekaj pri starinski cerkvi, druge pa so raztresene dalje ob cesti in po livadah, raztezajočih se proti podnožju južnega gorovja. Prebivalcev je bilo v vasi ob ljudskem štetju leta 1936 le 306, ki so bili večinoma Italijani, poleg njih pa še nekaj Nemcev, dočim je imela vas nekaj desetletij prej še slovensko večino. S postavitvijo železarskih delavnic pa je prišlo v kraj mnogo Nemcev iz alpskih predelov in vas je dobila nemško lice, dokler se njen značaj ni ponovno spremenil s priključitvijo k Italiji, ko so se pričeli naseljevati Italijani. Z odhodom optantov na Koroško leta 1940 pa se je narodnostno stanje tako temeljito spremenilo, da je od 25 hiš le še osem takih, v katerih govore nemški in le v treh so še slovenske gospodinje.

Da so prej živeli tukaj Slovenci, pove že ime vasi in je razvidno tudi iz napisov na pokopališču. Tu čitamo na nagrobnih kamnih poleg nemških imen slovenske priimke: Mežnik, Martinz, Kovatsch (seveda že pomenceno) in tudi Prešeren.

Blizu postaje imajo svoja lesna skladišča razne tvrdke, ki obdelani les pošiljajo dalje v Italijo. Nasproti postaji se izliva v Felo iz gorskih jarug pridrveči hudournik z nemškim imenom Weissenbach (to je Beli potok). Nadmorske višine je pri postaji 745 metrov.

Cesta se vleče dalje vzporedno z železniško progo proti postaji, kjer pa kmalu prekorači reko in preide na njen desni breg ravno pri malem naselju (ki je v letopisih omenjeno že leta 930) s starodavno cerkvico iz leta 1230. To je

SV. KATARINA

nemško St. Kathrein ali San Katrija, kakor izgovarjajo ime tudi bližnji Slovenci. Tu je pri cerkvi komaj 6 hiš, drugih 6 pa jih je raztresenih po livadah in vzpetinah. Skupno je 64 prebivalcev, ki so bili prej Nemci, sedaj pa so v večini priseljeni Italijani. Posamezniki razumejo tudi še slovensko besedo.

Cesta se polagoma vzpenja ob desnem bregu Fele dalje proti Naborjetu. Na obeh straneh obdaja dolino visoko gorovje. Na južni strani sta Dve Špici in na severu se dvigajo gorski hrbti v vrh Poludnik. Gorovje je lepo obraščeno, na planjavah in položnih pobočjih pa so obširni pašniki in lepi gozdovi.

Dolina je, čim se bližamo Naborjetu, vedno ožja ter se naravno stopnjuje, ker se hribovje kopiči ob podnožju gorovja. Tako smo prišli do kraja

NABORJET

ali Malborget, katerega nastanek najdemo že v zgodnjem srednjem veku. Tukaj je bilo trgovsko središče in že takrat je bila tu razvita železarska obrt. Danes sta tu le še dve večji kovaški delavnici, dalje dve žagi in električna centrala. Največje bogastvo pa dajejo še vedno gozdovi.

Kraj je bil v davni važni tržišče in izkladišče blaga, ki je prihajalo iz Avstrije in Italije. Prvotno ime vasi je bilo Buonborghetta, italijansko ime, ker je semkaj prihajalo mnogo beneških ali splqh italijanskih trgovcev. Ker pa je bil kraj leta 1345 uničen vsled velikega požara, so mu poslej spremenili ime v Malborghetto. Šla je govorica, da so zaneli baš beneški trgovci. Vas je dokaj čedna in je zavarovana na severu s Poludnikom in na jugu z Dvema Špicama. Steje 500 prebivalcev, med katerimi je po izse-litvi ostala le 1/3 Nemcev, ostali 2/3 pa so priseljeni Italijani. Za časa Avstrije je bil tržišč ves nemški, da pa se je število nemškega prebivalstva tako znižalo, je pač krivo izseljevanje leta 1939 po Hitlerjevem nalogu. Prazna domovja je pokupila omenjena zadruga iz Verone. Po končani vojni se je marsikatera družina ali posameznik vrnil in dogajalo se je, da je bila njegova domačija zasedena po kakem priseljenem Italijanu in tako je prejšnji lastnik ostal na cesti — opeharjen. Taka usoda je doletela tudi nekega prej zelo premožnega tržana.

Čeprav je v vasi še precej Nemcev, je šola italijanska, le v dodatnih urah se poučuje nekaj nemščine, kar opravlja neki elektrotehnik, ker za nemški pouk ni bilo dovolj prijav. Rojstva namreč tu, kakor tudi v drugih vaseh, zelo upadajo.

Sedaj je v tem kraju sedež občine, kamor pripadajo tudi vasi Ukve, Ovčja vas in Sv. Katarina. Cerkev sredi vasi je starinska, toda čedna in lepo opremljena. Napiso so samo nemški, n. pr. na križevem potu in drugod in tudi na spominskih ploščah. Med boji s Francozi je bila leta 1809 porušena in potem obnovljena. Duhovnik je sicer Italijan, pa pridiga tudi nemško, v kolikor zna. Trg

za naše mlade bralce

Volk in šakal

(Turška basen)

Nekega dne je volk našel šakalov brlog prazen. »Prišel bo šakal, pa ga bom ujel,« je dejal in se vtihotapil v brlog. Ko se je šakal vrnil, je opazil pred vhom v brlog poleg svoje sledi še tujo.

Mislil si je šakal: Morda je potrebna previdnost, preden vstopim. Zato je zaklical pred vrati:

»O, sobica, ti ljubljani kraj, pozdravi me, ko sem se spet vrnil k tebi.« Iz brloga seveda ni bilo odgovora. Šakal je vznemirjen nadaljeval:

»O, hišica moja! Vedno sva se pogovarjala in kadar sem te pri vratih poklical, si mi odgovorila. Ko te pa sedaj kličem, ne rečeš nič. Če mi ne odgovoriš, da si zdrava, mi ne preostane drugega, kot da te zapustim in si najdem drugo bivališče!«

Volk v brlogu si je mislil:

Najbrž je navada v tem kraju, da je treba odgovoriti na gospodarjev klic.

Če sedaj molčim, bo šakal morda odšel, jaz pa se bom zaman trudil, da ga ujamem. Zato je na glas odgovoril:

»Kar dobro mi gre.«

Ko je šakal zaslišal volkov glas, je takoj vedel, kakšnega gosta ima v hiši. Stelkel je po pastirja, ki je v bližini pasel ovce. Pastir je rad šel s njim, saj mu je volk izrgal že več ovac iz njegove črede. Z velikim kamnom je zadelal vhod v brlog in volk je bil ujet. Nesrečni volk je zaradi lakote in žeje čez nekaj časa žalostno poginil. Tako je volka samega doletelo to, kar je bil namenil šakalu.

Zajci in žabe

Nekoč so se zbrali zajci in sklenili, da zapustijo domači gozd, ker jim ni bilo od strahu več živeti. Ljudje in psi jih preganjajo, da nimajo več mirne ure. Takega življenja ne zmorejo še naprej, zato pojdijo drugam iskat novo domovino.

Star zajec je sicer drugače mislil in trdil, da le norec zapusti domovino, kjer je preživel svojo mladost, toda niso ga poslušali ter se odpravili na pot.

Prišli so do ribnika, kjer je bilo zbranih na blatnih bregovih nič koliko žab. Ko žabe zagledajo zajčjo vojsko, se ustrašijo - hop, hop, hop! — poskačejo v vodo.

Stari modri zajec je to videl in koj sklical vse zajce na zborovanje in po svet. »Poglejte, gospoda!« jim je rekel, šele žabe, ki se nas bojé, nas morajo naučiti, kako nespametno bi bilo, zapustiti domovino ter na tujem iskati varstva. Nikdar ne bomo našli dežele, kjer bi bili

brez strahu. Zato se kar vrnimo!« Zajci so se dali prepričati. Vrnili so se in še danes begajo pred lovcom in psom. Žaba in miška se pa tudi še danes prav tako bojita zajca.

DRAGOTIN KETTE

Krt - modrijan

Nad zelenim travnikom je švigala sem ter tja lahkokrila lastovica in si lovila v zraku muh, mušic in drugih žu-

Modrijan in mornar

Modrijan je šel na pot. Potoval je z ladjo v daljno deželo. Nekega dne je vprašal mornarja pri krmilu:

»Ali znaš brati in pisati?«

»Ne, ne znam,« je odgovoril mornar.

»Pol življenja si izgubil, če kaj takega ne znaš,« je dejal modrijan. Nekaj dni kasneje se je na morju razbesnil silen vihar in ladja se je začela potapljati. Tedaj je mornar, ki je stal prej pri krmilu, vprašal modrijana:

»Ali znaš plavati?«

»Ne, ne znam,« je odvrnil modrijan.

»Celo življenje si izgubil, če kaj takega ne znaš,« je dejal mornar.

GRIMM:

Volk in kozice

Starka je imela sedem kozic. Nekoč je šla v gozd po živež. Pred odhodom na-

želk. Kar ugleda po tleh črnega krta.

»Ej, ti, možiček črni!« zaščebetala mu prezirljivo, »da si pameten kot jaz, ne bi iskal črvov pod zemljo, ampak zgoraj na belem dnevu. Glej, koliko jaz pomorim teh kmetičevih sovražnikov, ki mu objedajo listje in sadje. Kaj dobiš tam v zemlji? Skoraj nič!«

»Prav, prav,« odgovori lastovki modri krt, »ali tega mi vendar ne moreš oporekati, da so skriti in hinavski sovražniki hujši od znanih in očitnih. In glej, takih iščem jaz. Da, oni so hujši, ker izpodjedajo same korenike, ki so vir življenja.«

Kaj pa je hotela lastovica reči na ta odgovor?

»Prav praviš, striček!« je dejala in odletela.

roči kozicam, naj bodo mirne in naj ne odpro nikomur razen njej. One seveda vse obljubijo.

A komaj odide stara koza, začne kozice skakati in vpiti. Mimo hiše pride volk. Potrka na vrata. Kozice mislijo, da je prišla mama in odpro. Volk skoči v hišo in požre kozice. Ostala je živa le ena, ker se je skrila v uro.

Kako se prestraši stara koza, ko pride domov in ne najde mladih kozic. Tedaj prilze iz ure kozica in pove mami, kaj se je zgodilo. Jokaje gre stara koza na vrt, kjer dobi v senci spečega volka. Hitro vzame škarje in mu prereže trebuh. Iz njega poskačejo še žive mlade kozice, ki jih je bil volk v svoji požrešnosti kar cele požrl. Volku naložijo zdaj kamenja v trebuh in ga zašijejo. Ko se zbudi, gre k vodi, da bi se napil. Prekucne se, pade v vodo in utone.

DRAGOTIN KETTE

Srna in orel

Na visoki skali je stala skočna srna. Ko jo ugleda požrešni orel, prileti k nji in ji takole pravi: »Pač je res, da si skočna, o srna; vendar ne bi hotel zamenjati svojih peruti za tvoje noge.«

»Jaz pa svojih nog ne za tvoje peruti,« se mu odreže srna ponosno.

»Hm,« dè nato orel zaničljivo, »pa skoči čez tale prepad, ko se tako hvališ s svojimi nogami. Bomo videli, kdo bo prej čezenj, ti ali jaz!«

Srno ujeze te besede. Hitro se požene in se zaleti čez prepad. Toda ta je preširok in srna trešči vanj tako nesrečno, da pri priči mrtva obleži. Orel se pa veselo spusti nizdol in si odnese svoj plen brez truda v gnezdo.

»Da, da,« pravi še, ogleduje mrtvo žival, »kaj bi sam ugonabljal, ko vas pogubljajo častihlepnost in jeza!«

Muha in pajek

Muha se je ujela v pajčevino.

»Ah, ah,« tako je vzdihovala, ko se ni mogla nikakor več rešiti, »da nisem videla, teh nitk, te mreže! Ah, zakaj ne predejo pajki debelejših mrež; potem bi se gotovo ne ujela.«

JOSIP RIBČIČ

|||||

Nekje je živel mož, lisjak po imenu. Živel je samo od tega, kar je nakradel. Nekoč se je vračal domov z ukradenim gosakom pod pazduho. Pot ga je peljala mimo šole. Prav takrat so se otroci v šoli učili o lisici zvitorčki, ki vse pokrade. In so glasno zapeli:

Iz hlevčka izginil je gosak,
Ukradel nam ga je lisjak,
Oj, ta ciganasti lisjak,
Oj, ta ciganasti lisjak!

»Zasačili so me!« se je prestrašil lisjak, izpustil gosaka in zbežal. Gosak je zakrilil s perutmi in se zahvalil otrokom: »Gaga!«

Kako je postal krt

Neki kmet si je hotel prisvojiti tujo njivo. Zakopal je svojega sina v zemljo, potem ko ga je naučil, kaj naj odgovori, ko bo vprašan. Ko so sodniki in stranke prišli na njivo, je tisti, ki je hotel prigrabiti tujo last, dejal:

»Oj črna zemlja, povej, čigava si?«
»Tvoja sem, tvoja sem!« — se začuje otroški glas iz zemlje.

Ko pravi lastnik to sliši, se zdrzne in sodniki razsodijo, da pripade njiva kri-

Odgovorni urednik: **Tedoldi Vojmir**
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

»Tudi jaz mislim, da bi se ne,« je dejal nato pajek zaničljivo in zagrabil ubogo muho, »toda mi pajki nismo tako neumni. Kdor hoče koga zapeljati in ujeti, mora nastavljaljati tanke, malovidne mreže, le zapomni si, muha. Tebi že povem, ker te bom takoj zadavil.«

Rečeno, storjeno. — Ali veste, kdo posnema pajka?

Konj in koza

Konj in koza sta stala skupaj v hlevu. Konj je z veseljem zrl svojo krmo in bil zadovoljen. Koza pa je stala poleg njega in vzdihovala.

Konj, ki je imel svojo malo sosoderad, je vprašal: »Kaj pa ti je?« »Oh, lačna sem,« je odgovorila koza. »Niti grizljaja trave nimam več. Povej mi, kako napraviš ti, da je v tvojih jasliah še zmeraj dosti krme, kadar so moje že prazne?«

»To ti rad povem,« je odgovoril konj. »Ti si preveč sladkosledna in žreš le trave, ki so sladke. Ostalo pa zmečeš na tla in pohodiš. Jaz pa ne vprašam, kaj je sladko, temveč žrem vse od kraja. Tako sem vsak dan sit in zadovoljen. Ti pa si lačna in nezadovoljna.«

SILABA VEST

vičniku. Ko se vsi razidejo, hiti oče z motiko v rokah kopati zemljo, da izvleče na dan otroka. Ali otroka ni! Oče ga kliče in otrok se odziva, ali kar dalje beži. In tako se spremeni v krta. — Tako je, pravijo, postal prvi krt.

Osel v jazbini

Pik je kupil osla in ga peljal na planino na pašo. Oslu je bilo dolgčas, ker tedaj še ni bilo drugih oslov na paši, in začel je strašno rigati. Jazbinci so slišali čudne glasove in prišli v trumah k živali, ki ni bila ne konj ne krava in se je strašno drla. Vsi prestrašeni so napravili ris okoli osla, poklekli in molili rožni venec.

ANEKDOTA

Neki profesor filozofije je takole začel predavati študentom:

»Z današnjim predavanjem nameravam dokazati, da je laž slehernemu človeku tako rekoč prirojena. Kdo izmed vas je že prebral mojo knjigo „Dve sto primerov laži?“

Vsi študentje so dvignili roke.
»No, vidite,« se je nasmešnil profesor »dokaz za mojo trditev je že tu. Jaz namreč nisem nikoli napisal take knjige. In kolikor vem, da je nihče drug še ni.«

si je ohranil tudi sloves tržišča: sejmi za živino so obče znani in dobro obiskani, zato je tu mnogo čednih gostiln s prenočišči. Železniška proga in postaja sta na drugem bregu Fele.

Vsled razsedenega in nakopičenega nižjega gorovja zožena dolina je nudila strateško važno točko za postavitev trdnjave, ki naj bi branila prehod po tej dolini. Ob navalu francoskih čet leta 1809 se je tu avstrijski stotnik Hensel s peščico brambovcov krepko upiral prodirajočemu številčno močnejšemu sovražniku, kateremu je končno tudi podlegel.

Pod utrdbo, od katere so ostale le razvaline, je napravila Avstrija junaškemu stotniku lep spomenik v obliki navpično prerezane piramide, ob katere vznožju leži ranjen bronast lev. Enak spomenik ima tudi branitelj Predilske trdnjave stotnik Hermann. Za časa Avstrije je bil tu odred trdnjavskega topničarstva, po večini Slovenci iz bližnje Goriške, zdaj pa so ostale le razvaline od zadnje svetovne vojne in s ceste se v stenah mogočnega zidovja vidijo podrti okna in strelne line, vse preraščene z bršljanom in grmičevjem. Kljub temu pa je ogled teh podrtin, ki jih verjetno tudi nekaj obnavljajo, zabranjen in dohod zastražen.

Trdnjavske razvaline leže na prvem ovinku izven vasi nad cesto, ki vodi v bližnjo vas Ukve. Na severni strani imamo še dva iz skupin nižjega in obraščenega gorovja kipeča vrhova: Stabet in še više proti državni meji Kuk, nemško Gugg, italijansko Cucco; isto ime nosi nekaj hiš spodaj ob cesti na poti proti Ukvam.

Komaj preidemo ovinek, že ugledamo pred seboj v

daljavi kak poldrugi kilometer na levo ob vznožju in v to še nekako vrinjeno, večjo vas z zelo širokim in na dolgo prišiljenim zvonikom: to so

UKVE

(nemško Uggowitz in italijansko Ugovizza). Ime bi bila izvedenka iz razširjenega slovenskega krajevnega imena. Lokve, kjer sta v koroškem dialektu začetna glasova i in o prešla v u. V neki listini smo čitali latinsko oznako: Cuniza alias Uggowitz. Ta še pred nedavnim popolnoma slovenska vas leži ob železniški progi, ki je prej prešla Felo in se sedaj vije ob njenem desnem bregu. Tu imamo 769 metrov nadmorske višine.

Vas je razgibana in zavedna. Za časa Avstrije so sicer imeli utrakvistične šole, toda slovenski jezik so pridno gojili doma. V cerkvi je še sedaj vse slovensko. Svoječasno so imeli tudi prosvetna društva in prirejali veselice. V letih 1905—1914 so se nekatere družine iz slovenskih vasi zaradi gospodarskih razmer izselile v Ameriko, vendar so se posamezniki pozneje spet vrnili, četudi se jim je tam dobro godilo. Vas šteje 110 hiš oziroma 550 prebivalcev, od katerih jih je sedaj 1/3 priseljenih Italijanov, ker so se mnogoteri domačini leta 1940 dali premotiti od nemških agentov, da so prodali svoje imetje in se izselili na Koroško. Ko so se izseljevali, so si nekateri zagotovili doma pravico do svojih hiš, ki so jih potem dali v najem in si jih oranili za morebiten povratek. Na domačije izseljencev pa so prišli Furlani iz bližnjih pokrajin.

Cerkev je najstarejša v vsej dolini in ima zvonik tipičnega alpskega sloga, namreč zelo zajeten in konico na

dolgo prišiljeno. Hiše v vasi so precej na gosto zidane v ozkih ulicah. Pritličja so bolj vzdignjena, ker teče za vasjo hudournik enakega imena, ki je zelo drveč in kadar ob velikih nalivih zbesni, nanaša obilo grušča in peska iz gorskih jarug ter preplavlja vas in okolico. Vsled te okolnosti so začeli domačini že sploščati postavljati hiše z visokimi pritličji, da se tako ubranijo tej nadlogi in opustošenju.

Prebivalci se pečajo v glavnem z živinorejo in planšarstvom. Poleti ženejo živino na Ukovski planine, ki se začenejo takoj za vasjo na pobočjih in sklonih gorskih planjav pod Osternikom in Lomskim prelazom, visoko 1464 metrov. V višini kakih 1029 metrov je nad vasjo v ozki dolini ob potoku velika žaga, ki je v polnem obratu in zaposluje precej domačinov in tudi drugih. Više gor je star rudnik železa (mangana), ki pa je bil večkrat opuščen in potem zopet obnovljen. Sedaj je v rokah vatican-ske ustanove za letovišča. V tem delu gorovja se za Ukva-mi stekajo tri večje doline: glavna dolina Ukve se razteka od severa, to je od Lomskega sedla dol, drugo, ki prihaja od zahoda, imenujejo Ravne, proti izhodu pa je dolina Filca, v kateri izvira potok Filca, ki se pozneje imenuje Fela. Pokrajina je poleti krasna in vabljiva za lepe sprehode letoviščarjev, ki prihajajo v ogromnem številu iz Trsta, Gorice in Furlanije. Zlasti šolske mladeži pride mnogo, ki jo iz zaduhlih mestnih stanovanj pripeljejo na oddih v sveži in okrepujoči gorski zrak. V Ukvah je več gostiln s tujskimi sobami in tudi zasebno se dobijo čedna stanovanja.

(Nadaljevanje sledi)